

Fältherreegenskaper enligt fältmarskalk Wavell.

Av 1:e intendenten Thomas Roth

Inledning

Strax innan andra världskrigets utbrott höll en av Storbritanniens mest framstående generaler en serie föreläsningar om fältherrekonst. Under kriget stod det klart att teori och praktik inte alltid går hand i hand.

Wavells bakgrund

Den blivande lorden, fältmarskalken och vicekungen Archibald Wavell föddes 1883 och utnämndes till fänrik i höglandsregementet "The Black Watch" 1901. Efter tjänstgöring i Boerkriget följde omväxlande trupp- och stabsbefattningar samt utbildning vid stabshögskolan och en resa till Ryssland för att lära sig språket. I november 1914 blev Wavell brigadstabschef vid fronten i Frankrike, där han året därpå förlorade ena ögat. Innan dess hade han hunnit med att gifta sig. Han återkom snart till Frankrike, där han kom att tjänstgöra vid Högkvarteret men sändes 1916 som brittisk militär representant till den ryske storfurst Nikolaus högkvarter i Kaukasus. I samband med revolutionen lämnade Wavell Ryssland, befordrades till överstelöjtnant och skickades till Mellanöstern. Han tjänstgjorde från slutet av kriget i Palestina och var 1920-1921 bataljonschef i sitt gamla regemente, som då befann sig i Tyskland. Sedan följde stabstjänst vid Försvarsministeriet och tjänstgöring som brigad- och som divisionschef, varefter han åter sändes till Palestina, denna gång som militärbefälhavare där. I dessa befattningar gjorde han sig känd som en förespråkare för flygvapnet och för moderna mekaniserade förband. Därpå befordrades han till generallöjtnant och utnämndes till chef för Södra militärkommandot i England. Som sådan höll han i februari 1939 en serie föreläsningar vid universitetet i Cambridge och det är om dessa föreläsningar som denna uppsats egentligen handlar.

De s.k. "Lees Knowles"-föreläsningarna hölls vid Trinity College och innebar att detta college bjöd in någon framstående person att föreläsa om något aktuellt ämne. Wavell var kvalificerad för detta uppdrag, dels genom sina befattningar i armén men också för att han 1931 utgivit en bok om fälttåget i Palestina 1917-1918. Han lär också ha varit aktuell för en professur i militärhistoria. Dessutom var han en begåvad lingvist, som talade minst tre språk flytande. Sitt språksinne utvecklade han vidare under det kommande kriget, där han lärde sig de viktigaste indiska språken.

Föreläsningarna

Wavell höll tre föreläsningar och han inledde de första med att konstatera att relativt få av de närvarande skulle komma att bli generaler, men att många av dem skulle få utstå hårda prövningar och kanske också uppleva triumfer under generaler. Wavell ville därför bidra till att göra åhörarnas kritik så sakkunnig som möjligt.

Den första föreläsningen handlade om vikten av förberedelser. Wavell började med att citera Sokrates, som skulle ha sagt: "Fältherren måste förstå att förse sina män med livsmedel och alla andra förnödenheter som behövs i krig. Han måste ha skapande fantasi för att kunna göra upp planer, vara praktisk och ha energi nog att utföra dem. Självfallet måste han också

behärska truppföring för en oordnad hop är lika lite en armé som en hög byggnadsmateriel är ett hus”.

Detta ledde fram till kravet på en befälhavares fysiska egenskaper: mod, hälsa och ungdomlighet. Wavell konstaterade att general måste äga såväl fysiskt som moraliskt mod och han måste ha ”karaktär”. Det senare betyder att han måste veta vad han vill och ha mod och beslutsamhet att genomföra det. Det viktigaste av en högre befälhavares andliga egenskaper ansåg Wavell vara ”common sense”, det vill säga vad som är och vad som inte är möjligt att utföra. Detta måste i sin tur vara grundat på en verkligt sund uppfattning om krigets mekanik, om topografi, förflyttning och underhåll. Wavell ansåg att detta var militär kunskaps verkliga grundval, inte taktik och strategi ”som folk i allmänhet tror”.

Alla Wavells påståenden illustrerades av ett stort antal exempel ur historien och han avslutade den första föreläsningen med att tala om ”det nutida krigets ledning”. Han underströk hur komplicerad krigsföringen är och vikten av acceptans för nya stridsmedel med utforskade möjligheter. Han underströk vikten av en samlad ledning på stridsfältet och samverkan mellan flyg- och arméstridskrafter. Det var då likgiltigt om befälhavaren var en arméofficer som verkligen studerat flygvapnet, eller om han var en flygare som verkligen studerat landstridskrafternas teknik.

Den andra föreläsningen handlade om stora ledare och förhållandet mellan dem och deras trupper, även denna gång med ett antal historiska exempel av vilka flera var mycket underhållande. Till att börja med tog föreläsaren upp förhållandet mellan chefen och hans stab och konstaterade att det fanns två enkla regler för varje general att beakta. Han bör aldrig själv utföra stabsarbetet och han skall aldrig låta sin stab skjuta in sig mellan honom och trupperna. En stab uppskattar klara och bestämda instruktioner, men vill sedan vara ifred medan den utarbetar detaljerna. Trupperna och underlydande befälhavare sätter värde på att generalen är i ständig personlig kontakt med dem och inte ser allting bara genom stabens ögon. Ju mindre tid en general tillbringar på sin expedition och ju mera han är hos sina trupper desto bättre.

Wavell gjorde så en exposé över olika nationers stabs- och ledningsorganisationer och övergick sedan till att diskutera frågan om disciplin och kommunikation mellan befälhavaren och trupperna. Han slog fast att oavsett disciplin är soldatens främsta önskan det personliga välbefinnandet. Det betyder regelbunden förplägnad, lämplig utrustning, goda förläggningar och bra sjukvård; med få ord: rikliga måltider och hygglig behandling. Därefter intresserar han sig för sin personliga säkerhet – att han sätts in i strid med så goda utsikter att segra och överleva som möjligt. Kanoner och smör med andra ord, säger Wavell och hävdar att under första världskriget bröts den ryska moralen av brist på kanoner och den tyska av brist på smör.

Så frågade föreläsaren retoriskt om vad man kan få ut för påtaglig lärdom av de strödda reflexioner han fällt? Kanske inte så mycket men han har försökt visa att krigshistoria rör sig om kött och blod och inte om diagram, formler och regler. Han rekommenderar dem som studerar krigshistoria att inte läsa om strategins grunder eller om krigets principer. Man skall istället läsa biografier, memoarer och historiska romaner som ”Ärans väg” eller ”Schönbrunn”. Man skall ”hålla sig till köttet och inte till skelettet!”.

Wavells sista föreläsning behandlade högre befälhavares förhållande till statsmännen. Han gav exempel på Marlboroughs förhållande till sina politiska herrar, till Lincolns sätt att behandla sina generaler och hur den brittiske premiärministern Lloyd George inte hade kunnat samarbeta med generalstabschefen Robertson under första världskriget. I det sistnämnda fallet berodde misslyckandet till stor del på att Robertson kunde förklara krigets mekanik för sin premiärminister. Wavell hävdade att en större samverkan mellan den politiska och den militära ledningen endast kunde uppnås genom studium av det förgångna, öppet sinne för nutidens uppgifter och tålmodig förståelse för varandras svårigheter.

Vid slutet av den sista föreläsningen återkom Wavell till att det är kännedomen om krigets mekanik och inte om strategins principer som utmärker en god general till skillnad från en

dålig. Han hävdade också att ingen utbildningsmetod, inget beföringssystem och inget uppbyggd av sunt förnuft betyder något om ledaren saknar grundförutsättningen – kamplust. Till sist tog han upp de lägre befälhavarna i den brittiska armén, som ägde initiativets oskattbara gåva. ”Så länge denna initiativkraft inte hämmas genom för många bestämmelser, genom för mycken formalism, kommer vi, det är jag förvissad om, att fortsätta att vinna våra bataljer – ibland trots våra högre befälhavare”.

Wavells senare karriär

I juli 1939 utnämndes Wavell till general, adlades och blev armébefälhavare i Mellersta östern med stabsplats i Kairo. I februari blev han överbefälhavare inom samma område som sträckte sig från Egyptens västgräns till nuvarande Pakistan i öster och från Syrien i norr till Somalia i söder. I denna befattning återerövrade han Abessinien och Somalia, rensade Irak från tyska sympatisörer, slog de Vichy-franska förbanden i Syrien och besegrade i grund den italienska armén i Nordafrika. Våren 1941 tvingades han dela sina styrkor inför det misslyckade fälttåget i Grekland, vilket också ledde till att de brittiska styrkorna i Libyen tvingades bakåt av den nyanlända Tyska Afrikakåren under Rommel. Trots vad han själv sagt om nödvändigheten att skapa ett förtroendefullt samarbete med den politiska ledningen, lyckades han själv knappast med detta. Respekten mellan honom och premiärministern var visserligen stor, men Wavell lyckades aldrig komma på riktigt god fot med Churchill. Wavell tycks ha blivit svårförklarligt tystlåten i Churchills närvaro. Detta ledde till en förtroendekris och Wavell avskedades i juni 1941. Visserligen fick han en hög ordensutmärkelse som tack och utnämndes till överbefälhavare i Indien, men det var inget aktivt frontbefäl och därmed en spark åt sidan. Även om ansvarsbördan var enorm gällde det främst att utbilda förband i Indien och att upprätthålla lugn och ordning där.

Till följd av det japanska anfallet i december 1941, blev Wavell i början av januari 1942 chef för det interallierade kommandot i Sydostasien, som bestod av Australiensiska, Brittiska, Holländska och Amerikanska förband. Möjligheten att leda så splittrade förband inom ett mycket stort område under fientligt tryck, var mycket dåliga. Det s.k. ABDA-kommandot upplöstes efter knappt en månad och Wavell återvände till Indien. Ett år senare befordrades han till fältmarskalk och blev i juni 1943 vicekung över Indien, den högsta ämbetsbefattningen inom det brittiska samväldet. Som sådan fick han ytterligare höga ordensutmärkelser som erkänsla för sina insatser och förlänades grevevärdighet.

Under brinnande krig lyckades Wavell märkligt nog med att utge två böcker om generalen Allenby, som erövrat Palestina under första världskriget. År 1944 gav han också ut en poesiantologi, kallad ”Other Mens Flowers”.

I februari 1947 avskedades han som vicekung av labouregeringen då han motsatte sig planerna på hur Indien skulle bli självständigt. Han ansåg att landet inte borde delas på det sätt som planerades och att man borde ta hänsyn till de över 200 självstyrande staterna som bildade Indien. I underhuset protesterade oppositionsledaren Churchill mot det sätt som Wavell behandlades på. Wavell upphöjdes till earl och fick flera hedersbefattningar vid hemkomsten. Han skrev ytterligare fyra böcker och avled 1950.

Wavells lärdom

Även om det kan vara av allmänt akademiskt intresse att ta del av Wavells synpunkter på fältherreegenskaper, kan man fråga sig om de har någon relevans idag. Jag vill, föga överraskande, hävda att dagens svenska officerare kan ha en hel del att lära av Wavell, annars

hade jag naturligtvis inte skrivit denna artikel. I den pågående debatten om officersutbildning, karaktär och officersyrkets akademisering, kan det vara värt att han Wavells tankar om krigets mekanik, om samverkan mellan den politiska och militära ledningen och om ”kött och inte skelett” i bakhuvudet.

Källor:

Conell, John *Wavell: Supreme Commander* (Collins, London 1969)

Lewin, Ronald *The Chief* (Hutchinson, London 1980)

Wavell, Archibald *Fältherrekonst* (Bonniers, Stockholm 1941)